
FAGSPRÅKFORSKNINGENS STUDIEOBJEKT

Øivin Andersen, Universitetet i Bergen

Fenomenet fagspråk (FS) er i løpet av de siste 50 år i stigende grad blitt gjort til gjenstand for interesse både blant filologer, lingvister og ingeniører. I løpet av denne tiden har området gjennomgått en profesjonalisering som gjør at en snakker om FS som et forskningsområde.

I dette innlegget vil jeg primært drøfte om fenomenet fagspråk kan sies å ha et legitimt studieobjekt. En vesentlig forutsetning for å kunne tale om et legitimt studieobjekt er at området lar seg isolere/avgrense.

Før man går nærmere inn på selve studieobjektet er det derfor nødvendig å diskutere to avgrensingsproblemer som fagspråkforskningen har viet en del interesse: For det første forholdet mellom fagspråk og allmennspråk, og for det andre forholdet mellom fagspråk og terminologi.

I likhet med dialekt- og sosiolektforskning prøver FS-forskningen å relatere sitt domene til et kollektivt, sosialt normbasert språkbegrep; et Saussursk langue-begrep som er felles for alle normalt utrustede språkbrukere i et språksamfunn: Dialekter og sosiolekter er alltid av et språk. Analogt blir da en fagspråksvariant (en såkalt "teknolekt") en variant av kollektivbegrepet "fagspråk". Hovedproblemet blir da å

eksplisere begrepet "fagspråk", og avgrense det overfor allmennspråket, jf figur 1.

For å få oversikt over denne avgrensingsproblematikken må vi se nærmere på noen metoder og modeller som anvendes til dette formålet, samt noen sentrale definisjonstyper for FS.

Den såkalt semasiologiske metode går grovt sett ut på å ta utgangspunkt i det språklige leksikalske uttrykket og analysere språklig innhold. Dette er den vanlige metoden innen tradisjonell leksikografi: Man tar leksemets uttrykkside (oppslagsordet pluss dets bøyingsparadigme) som utgangspunkt, og søker å kartlegge leksemets denotative og konnotative sider (semanalyse og angivelse av sentrale bruksbetingelser). Dette er den metoden man finner i for eksempel Zgustas bok Manual of Lexicography fra 1971.

I FS-sammenheng vil praksis oftest enten bestå i ekserpering av ord og uttrykk som ser termaktige ut, eller en datamaskinell sammenligning mellom tekstens ordformer og et på forhånd definert allmennspråklig vokabular.

Foruten at dette forutsetter at man på forhånd vet hva som er allmennspråklig og ikke-allmennspråklig vokabular medfører metoden homonymi- og polysemiproblemer: ord som

kraft, energi, og effekt har samme uttrykk i AS og FS, men til dels forskjellig innhold.

Det språklige uttrykket alene kan altså ikke si oss hva som er fagspråklige ord (termer) og hva som ikke er det. Videre gir denne metoden bare en liste av ord, og vi vil ikke kunne si om den er komplett eller ikke for en bestemt fagspråksvariant.

Dette er svakheter som terminologilæren lenge har vært oppmerksom på, og den logisk komplementære onomasiologiske metoden har vært (og er fortsatt) dominerende. En typisk representant for denne metoden er den danske terminologen H. Picht. Den onomasiologiske metoden tar utgangspunkt i innholdet (begrepsinnholdet) og strever etter å kartlegge språklig uttrykk ut fra det. Etter å ha klargjort begreper og definisjoner settes begrepene sammen i et mest mulig velordnet system slik at de blir transparente. Da blir man i stand til å se om begreper man har behov for, mangler. På basis av begrepssystemet danner man termene (uttrykksenhetene).

Når det gjelder modeller, er den østerrikske diplomingeniøren Eugen Wüsters horisontale fagspråksinndeling klassisk i FS-litteraturen, jf figur 2. Modellen legger opp til et fagspråks-begrep som et samlebegrep for en rekke fagområders fagspråks-variant, og begrepet ligger på et mer abstrakt nivå enn fagspråksvariantene, som det er en slags fellesnevner for. En modell med et slikt fagspråksbegrep er problematisk av flere grunner:

1. Begrepet "fagspråk" kan ikke betraktes som et langue-fenomen, fordi det ikke består av et sett gjennomgripende normer som holder det sammen. Dets ontologiske status blir dermed uklar: Man kan stille

spørsmål om det overhode eksisterer, om det bare er en fiksjon.

2. Modellen kan heller ikke si oss noe om grenseoppgangen mellom de ulike teknolektene. De lingvistiske nivåene vil ikke kunne hjelpe oss med dette spørsmålet. Ingen har for eksempel kommet over en teknolekt hvis fonologiske system er annerledes enn det AS-systemet det tilhører, eller er annerledes enn andre teknolekter av samme FS.

Det samme gjelder i hovedsak på det morfosyntaktiske nivået: ingen teknolekter (med unntak for visse varianter av medisins og kjemi) har særegne morfosyntaktiske kategorier som skiller dem fra AS, selv om "passiv" og avledningsmekanismer som "nominalisering" brukes mer i FS-varianten enn i AS, mens "imperativ" brukes mindre.

Vi står da igjen med leksikon som eneste fellestrekk for FS som kategoribegrep: dvs tilstedeværelsen av terminologi.

Men ordundersøkelser i fagspråklige tekster (f.eks. Bo Ralphs undersøkelse fra området arkeologi) viser at bare mellom 2 og 3% av ordene er "fagbundne ord", mens bare 1% var entydige arkeologitermer. Teknolektene må altså ha store overlappingspunkter i leksikon.

Den finske fagspråksforskeren Christer Laurén har påvist at ved enkle tekster står teknolektene nærmere hverandre enn i avanserte vitenskapelige artikler i forskningsfronten.

For å kunne ta høyde for dette trenger vi en modell som viser grader av fagspråklighet (som i figur 3). Denne såkalte "vertikale" FS-modellen viser at overgangene mellom variantene er graduelle, ikke diskrete, slik figur 2 gir inntrykk av.

Men ingen av disse modellene tar hensyn til det pragmatiske og kommunikative aspektet ved FS. Figur 4 viser en modell som prøver å inkorporere språkbruk, dvs hvem kommuniserer med hvem? Denne modellen er hentet fra Baldingers artikkel "Die Gestaltung des Wissenschaftlichen Wörterbuchs" fra 1952. Det ytre rektangelet angir allmennspråkets vokabular, som omfatter det midtre rektangelet, som utgjør den delen av vokabularet som brukes når fagmannen henvender seg til lekfolk (f. eks. popularisering). Det innerste rektangelet angir det vokabularet som fagfolk bruker seg imellom.

Men denne modellen gir inntrykk av at FS-FS-vokabularet i kjernen består av entydig utveksling av informasjon og synspunkter basert på et velstrukturert og entydig begrepsapparat.

Som Kuhn har påvist, er mange fagområder svært lite preget av slik normalvitenskapelig harmoni. Innen én og samme disiplin har man ofte konkurrerende paradigmer, ulike teorier og innfallsvinkler til ett og samme forskningsområde. Dette gir seg oftest utslag i forskjellige begrepssystemer, som for eksempel i lingvistikken, hvor begreper som "subjekt" og "fonem" tilskrives ulikt denotativt innhold avhengig av hvilke teorier og modeller man bruker.

En felles svakhet med disse modellene er at alle refererer til begreper som "fagområde" og "fagmann" uten at det foreligger noen forøk på å eksplisere hva som ligger i disse begrepene, men alle representerer forsøk på å definere og avgrense fagspråk som studieobjekt.

Alternativt kan man fokusere på selve fagspråksvariantene, og sette dem opp mot andre varianter som man vet mer om: dialekter og

sosiolekter. Et eksempel på en slik modell har vi i figur 5; Den spansk-engelske fagspråksforskeren Juan-Carlos Sagers "pragmatiske rom" modell i sin bok English Special Languages fra 1980. Modellen består av tre akser: én for geografisk spredning (for eks. dialekter) én for kunnskapsområder (for eks. teknolekter) og én for sosiale bruksområder (for eks. sosiolekter). Hvis vi sammenligner teknolekter, dialekter og sosiolekter kan vi blant annet si følgende:

1. Til forskjell fra teknolekter er sosiolekter og dialekter (som regel) gjensidig forståelige, fordi de bindes sammen av et langue med gjennomgripende sosiale normer, mens kollektivbegrepet "fagspråk" mangler denne overbygningen.

2. Sosiolekter og dialekter er direkte relatert til morsmålet i et språk. En språkbrukers dialekt (og flere variabler innen hans/hennes språklige register) er lært som integrerende del av førstespråklæringen som barn i takt med biologisk modning; en prosess som er uavhengig av enkeltmenneskets intelligenans.

En teknolekt kan nok til en viss grad læres ubevisst, men tilegnes likevel som regel i en utdannings- eller arbeidssituasjon. Generelt kan man si at en fagspråksvariant tilegnes på et senere tidspunkt i en språkbrukers liv, etter at dialekt og sosiolektale registre er tilegnet.

3. På grunn av språkets sosiale normstyring kan man ikke "velge" hvilken dialekt og sosiolekt man skal tilegne seg, til forskjell fra valgmulighetene man logisk sett har ved yrkesvalg.

Som oppsummering kan man si at modellene synes å være av to hovedtyper (som angitt i figur 6 A og B): En modelltype som ser på -lektene som varianttyper som skiller seg

fra hverandre på ett eller flere nivåer (fonologi, morfologi, syntaks og leksikon) (modell 6 A), og én modelltype med et mellomliggende nivå bestående av kollektivbegrepene allmennspråk og fagspråk.

Som eksempler på vanlige definisjonstyper av begrepet "fagspråk" kan nevnes de formelle, de semantiske, de pragmatisk/stilistiske og fagspråk som kunstig språk. Hos forskere som Hoffmann, Haarala og Ralph danner formen utgangspunktet, og FS karakteriseres som "a complete set of linguistic phenomena". Som vi har vært inne på, kan teknologier neppe identifiseres på rent formelt grunnlag.

De semantisk baserte definisjonene fokuserer ofte oppmerksomheten på verbets seleksjonsregler i ulike faglige situasjoner. Ved å undersøke hvilke begrensninger seleksjonsreglene har, håper man å kunne etablere en slags fagspråksgrammatikk ("sublanguage grammar"). En representant for denne type forskning er Naomi Sager i en artikkel fra 1982 kalt "Syntactic formatting of Science information".

En typisk eksponent for de pragmatisk/stilistisk pregede FS-definisjonene er Pragsskolens "functional speech analysis". En god oversikt finnes i Kaminsky og Lavéns bok Textkoherens fra 1981. Retningen er opptatt av analyse og klassifisering av tekster, og målet for tekstanalysen er å identifisere "kommunikasjonssfærer". De er opptatt av tema-rama analyse, grad av spesialisering og forfatterens behandling av temaet (deskriptivt, evaluerende, klassifiserende etc.). Den anvender også registerbegrepet, og de omstridte begrepene "funksjonelt setningsperspektiv" og

"kommunikativ dynamikk", begreper som er vage og vanskelig å anvende.

Disse stilistudiene har likevel ført til oppdagelsen av flere trekk som synes å være karakteristiske ved FS: eksakthet, objektivitet, generalisering, informasjonstetthet, emosjonell nøytralitet, upersonlig stil, entydighet og bruk av termer, symboler og figurer. Disse trekkene kan korreleres med syntaktiske trekk som deklarativer, bruk av hypotagmer, passiv, infinitiv og partisipper, upersonlige konstruksjoner og bruk av nominale attributter. Et problem her er å skille mellom trekktyper som kan sies å være representative for en fagspråksvariant, og hvilke som er idiolektbaserte.

Definisjoner av FS i retning av kunstige språk virker tiltrekkende, fordi FS og kunstige språk synes å ha flere trekk felles: Begge brukes normalt for å beskrive og klassifisere, snarere enn å vekke følelser eller skape sosial kontakt; begge har som hovedmål å overføre informasjon på en entydig og mest mulig økonomisk måte. Et eksempel på dette synet finner man i Galinski og Nedobitis artikkel "Eine terminologische Datenbank als Managementinstrument" fra 1986.

De logiske positivistene ved Universitetet i Wien på 1920-tallet ønsket å lage et idealspråk som skulle optimalisere nettopp disse egenskapene, fordi naturlig språk var utilstrekkelig til å gjengi "virkeligheten" entydig og eksakt. Man prøvde å redusere språket til en samling atomiske protokollsetninger som skulle angi en én-til-én korrespondanse med en verifiserbar ting-verden. Det viste seg snart at det var umulig å konstruere ett

formelt språk som kunne beskrive alle fenomener i en "fysikalisert" verden.

En annen sak er det selvsagt at logiske formalismer både er nyttige og (stundom) nødvendige i ulike fagspråklige sammenhenger.

Et annet viktig fellestrekk mellom kunstig språk og fagspråk er at begge er parasittiske på (dvs logisk sekundære i forhold til) et annet språk: Kunstige språk er parasittiske på naturlig språk, og fagspråk er parasittisk på allmennspråket.

Generelt kan man si at forskjellige definisjonstyper prøver å gripe ulike aspekter ved FS-begrepet. Det faktum at ingen definisjoner synes å lykkes helt, kan muligens forklares ut fra en oppfatning om at et begrep skal være "uttømmende" i den forstand at det skal bestå av karakteristiske, nødvendige og tilstrekkelige trekk. Dette er en meget sterk begrepsoppfatning som skaper stor avstand mellom ideal og virkelighet.

Kanskje begrepet fagspråk ikke har noen "nødvendige" og "tilstrekkelige trekk" som tilsammen utgjør begrepet FS. Kanskje ingen av de karakteristiske trekkene ved FS (økonomi, entydighet, emosjonell nøytralitet, bruk av kunstig språk og nominalisering) er nødvendige, men at noen (eller flere) må være tilstede samtidig (uten at det nødvendigvis er de samme hver gang). Det blir altså selve kombinasjonen av visse trekk i visse sammenhenger som blir nødvendig, snarere enn trekkene selv.

Konsekvensen blir da at man får grader av FS, og at man kan finne prototypiske fagspråksvarianter med mange karakteristika til stede, og mindre typiske med færre trekk til stede.

Dette er et syn som advokeres blant andre av den kognitive psykologen E. Rosch, blant annet i hennes bok fra 1978: Cognition and Categorization, og leksikologen og begrepsanalytikerens A. Wierzbicka i hennes bok fra 1985: Lexicography and Conceptual Analysis. Ideene går som kjent tilbake til Wittgensteins familierikhetsbegrep.

Hvis vi anvender dette på FS-begrepet, tyder mye på at de syntaktiske og stilistiske trekkene er karakteristiske uten å være nødvendige. Høy grad av nødvendighet (trekk som svært ofte vil inngå i nødvendige kombinasjoner) synes følgende trekk å ha: tilstedeværelse av terminologi, det å være spesiell kommunikasjon for en gruppe mennesker, og eksistensen av en spesiell type kunnskap som grunnlag for FS-kommunikasjon.

Det andre avgrensings spørsmålet går på forholdet mellom fagspråk og terminologi (TL). Ingen synes å være i tvil om at FS og TL har svært mye med hverandre å gjøre, men synet på forholdet mellom dem varierer.

Terminologi ansees for å være en egen disiplin med et eget studieobjekt, teoretisk fundament og sett av metoder for å utføre terminologisk arbeid. Den har altså både en teoretisk og en praktisk side. Med det som utgangspunkt kan man tenke seg fire mulige relasjoner mellom FS og TL, som angitt i figur 7:

Enten 1. TL er en del av FS eller 2. FS er en del av TL eller 3. TL er autonom eller 4. FS og TL er likeverdige, men gjensidig avhengige

Hoffman fremholder at TL logisk sett er en del av FS, men at TL

i terminografisk praksis er autonom. Han begrunner det med at TL har egne nasjonale og internasjonale terminologiorganer (f. eks ISO, Infoterm, Termia, DIN, etc.)

Han argumenterer videre med at de mest fremtredende terminologer opprinnelig var (og til en viss grad også er) ikke-lingvister.

Selv om historien viser at profesjonalisering er en indikator på at et forskningsfelt har etablert seg som egen disiplin, må vel også spørsmålet om hvor man vender seg for å hente teorier og modeller, spille en viktig rolle. Både den tysk-østerrikske "Strukturelle und Funktionale Wirtschaftslinguistik" på 30-tallet, og Wüster, den dominerende "trendsetter" i TL, var sterkt påvirket av de strukturalistiske strømningene i den europeiske lingvistikken. Både Saussures form/substansskille, Triers og Weisgerbers teorier om leksikalske felt, og Pragskolens fonologiske systemer har satt tydelige spor etter seg i Wüsters arbeider. Dette ser man klart i hans terminologiske språktegn, hans semantiske trekkanalyse og hans hierarkiske fremstilling av terminologiske begrepssystemer.

Med begrepet som utgangspunkt, og en én-til-én korrespondanse mellom begrep og termenhet, prøver man å trekke grensen mellom studiet av fagspesifikke søktorer av leksikon, som er terminologiens oppgave, og større enheter, som morfosyntaktiske trekk, fraser, setningstyper, paragrafer og tekster, som er fagspråksstudiets oppgave. Dette er et syn man møter i H. Picht og J. Draskau's bok Terminology. An Introduction fra 1985.

Fraseologistudier i FS-tekster viser imidlertid at ordsekvenser kan representere ett begrep i noen tilfeller, og flere begreper i andre tilfeller. Det har vist seg å være vanskelig å finne gode skillekriterier her.

I alle fall synes skillet mellom TL og FS langs leksikon vs større syntaktiske og pragmatiske enheter å stimulere til studier og systematiseringer av fagspråklig leksikon i isolasjon. Slike studier er ikke mulige uten å ta hensyn til de tekstone leksikonet brukes i. Det er heller ikke særlig fruktbart å foreta slike analyser uten å se dem på bakgrunn av de faglige institusjoner og miljøer som er utøvere av denne terminologien.

Et annet skille mellom TL og FS går på det normative vs det deskriptive. TL har alltid hatt en meget sterk tradisjon innenfor normering og standardisering. Alle de terminologiorganene vi har nevnt er primært normeringsorganer.

Hvis det er, som Lothar Hoffman sier i sin artikkel i tidskriftet Fachsprache fra 1985, at målet i praktisk terminologiarbeid er "the improvement of specialized communication in nearly all spheres of science and technology" og "the international unification of terminologies", så følger det at TL må være normativ av natur, og at den dessuten må ha den nødvendige autoritet til å utføre sine oppgaver.

Men det er etter min oppfatning klart at hvis dette målet skal være mulig å nå, så må TL også være både deskriptiv og forklarende i sitt grunnlag. Deskriptive oppgaver som brukeranalyse, og undersøkelser av terminologibruk i tekniske og vitenskapelige tekster, bør

derfor stå sentralt i TL. Ut fra denne betraktningen kan vi med like stor rett hevde at FS er en del av TL.

Når det gjelder autonomispørsmålet i TL, er TLs faglitteratur preget av en streven etter autonomi. Begrepet "begrep" behandles som om det er vesensforskjellig fra begrepet "begrep" i AS, til tross for at man ikke klarer å trekke et klart skille mellom FS og AS.

Det understrekes sterkt at et begrepssystem ikke må sees i isolasjon (noe det heller ikke kan i AS). Det som skiller terminografiske fra ikke-terminografiske begrepssystemer er at de førstnevnte er mer velorganiserte enn de sistnevnte. Men dette er en gradsforskjell, og ikke en vesensforskjell. Det fins mange begrepssystemer, både innenfor teknologi og vitenskap, som er både vage og inkonsistente (noe som blant annet kan indikere fagets vitenskapelige allmenntilstand). Vaghet og kollisjon mellom data og system er vel problemer som empirisk baserte systemer (systemer som søker å klassifisere verden rundt oss) i større eller mindre grad møter, til forskjell fra de formallogiske systemene, som kan operere uavhengig av empiriske data. Når grensene mellom vitenskap og ikke-vitenskap kan være uklare, er det også naturlig at grensene mellom terminologi og ikke terminologi vil kunne være det.

Når det gjelder de tre første alternativene i figur 7 kan vi konkludere med at vitenskapelig teori og praksis spriker i TL: teorien fører oss i retning av løsning 1 og 2, mens praksis går i retning av løsning 3.

Autonomiløsningen synes å representere en fare for å se isolert på begrepssystemer. Dette kan føre til en begrepsrealisme hvor ett av

aksiomene lett kan bli at ethvert vitenskapelig og teknisk fagområde har et velordnet sett av begrepssystemer, og at terminologiens oppgave blir å "oppdage" eller avdekke disse systemene.

Forskningen innen kunstig intelligens har tydelig vist at automatisk syntaksanalyse ("parsing") og maskinoversettelse er avhengige av et velstrukturert leksikon i AS. Det er all grunn til å tro at dette også gjelder i minst like stor grad forholdet mellom FS og TL, særlig hvis terminologiske leksika faktisk er så velorganiserte som TL påstår. Dette fører oss i retning løsning 4.

Konklusjonen må da bli: På samme måte som leksikografien og "resten av lingvistikken" er gjensidig avhengige av hverandre, så er også TL og FS gjensidig avhengige.

La oss nå gå nærmere inn på et mulig studieobjekt for FS. En achillæshel i de definisjonene vi har drøftet er, som sagt, at ingen prøver å presisere hva "fag" eller "fagområde" er. Vi får inntrykk av at et fagområde betraktes som en slags lukket, statisk, gitt enhet.

Som Kuhn påpeker, er intet fagområde statisk. Alle fag endrer seg over tid, og disse endringene nedfeller seg i et fags begrepsapparat. Som eksempel nevner Kuhn oppdagelsen av oksygenet på slutten av 1700-tallet. Oksygenteorien om forbrenning førte til store omveltninger i kjemien, noe som førte til behov for nye begreper og termer. Hvis et velordnet og logisk stringent begrepssystem representerer et "fagområde", tvinges man til å konkludere med at kjemien før og etter oppdagelsen av oksygenet er to forskjellige fag, eller

rettere: At den nye kjemien erstatter den gamle, som ikke lenger er gyldig. Vi får så et nytt begrepsystem og en ny harmoni.

Men overgangen fra ett paradigme til et annet er ikke gjort over natten: Gamle og nye paradigmer kan leve i konflikt med hverandre innenfor ett og samme vitenskapelige domene i lang tid, og konkurrere med hverandre, som Kuhn påpeker.

Et fag, eller fagområde er altså dynamisk, ikke statisk. Det fører til at fagets begrepsapparat, dets terminologi, er dynamisk; noe som er et problem for taksonomier og klassifikasjoner over fagområder.

Kanskje kan man finne en vei ut av dette dilemmaet ved å gripe fatt i noe som er gripbart, nemlig emneområder, snarere enn det problematiske fagbegrepet. Dette kan gjøres ved å se nærmere på hvilke temaer de ledende forskerne er opptatt av. En naturlig måte å gjøre det på, er å analysere tematisk de dokumentene eller tekstene hvor forskningsaktiviteten beskrives og diskuteres.

En metode for dette fins allerede innen informasjons- og dokumentasjonslæren (i.e.d). Iod er opptatt av å lage "indeks-erings-systemer" og tematiske hierarkier for effektivt gjenfinning av dokumenter i store dokumentmasser.

De tematiske hierarkiene man kommer frem til i iod fremstilles som forskjellige fra TL's begrepsystemer, som i følge Wüster oppfattes som de eneste som kan klassifisere "vitenskapelige forestillinger."

Vi kan saktens stille spørsmålet om denne forskjellen er reell? Skyldes den at TL ikke har klargjort sitt forhold til "fagområde"? Vil tematikken i summen av de dokumentene som

kan sies å utgjøre en naturlig helhet, tilsvare det vi intuitivt kaller "fag"? Det synes å være et empirisk spørsmål, og jeg er tilbøyelig til å svare "ja" på spørsmålet, i alle fall som en arbeidshypotese.

Det primære i FS er overføring av data og kunnskap, og det denotative aspektet blir dermed overordnet. Temaområder blir dermed også kunnskapsområder, som kan identifiseres ved å studere tekster.

Et annet interessant spørsmål er om "taus, implisitt kunnskap" er en del av vårt studieobjekt. A. Wierzbicka har gjennom flere undersøkelser påvist at alle voksne innfødte engelsktalende har et visst kjennskap til vitenskapelig terminologi, og at de er i stand til å skille mellom den vitenskapelige og den allmenne betydning av ord som "animal" og "plant". De to betydningene holdes klart adskilt, og alle språkbrukere (enten de er lekmenn eller fagfolk) kan "skifte kode" mellom de to. Det er altså snakk om en følelse eller varhet overfor grenseoppganger i språket. Dette harmoniserer godt med to andre viktige ting:

1. Det syn at begrepene (både i AS og i FS) er forankret i felles sosiale stereotyper. Begrepene kan sees på som folks antagelser om hva andre folk kan tenkes å si om for eksempel "epler", "kyr" eller "hunder". Disse stereotypene gjør seg gjeldende både i AS og i FS, men de er forskjellige. Både fagmannen og lekmannen har AS-stereotypene, mens fagmannen har en mer komplett oversikt over FS-stereotypene innen sin "teknolekt", som lekmannen på sin side har et mer eller mindre vagt forhold til. Det er altså både en kvantitativ

forskjell (flere termer hos fagmannen), og en kvalitativ forskjell (større intensjonsdybde på den enkelte termen).

2. Denne tause, implisitte kunnskapen rimer godt med synet på FS-varianter som parasittiske på AS, men det synes å bryte med Kuhns tese om at observasjoner er "paradigme-impregnerte", i den forstand at data og observasjoner kun er forståelige gjennom det paradigmet, eller den faglige matrisen de tilhører. Hvis paradigmer skal kunne konkurrere med hverandre, må de være gjensidig forståelige.

Hvis man, som et tankeeksperiment, forestiller seg at to ulike FS-varianter overlapper med to ulike faglige matriser, så vil disse to variantene i alle fall være indirekte kommensurable, fordi de begge er parasittisk på AS, som jo har et gjennomgripende sett av normer som FS-variantene må relatere seg til.

Hvis vi søker å sirkle inn vårt studieobjekt ved å undersøke tekster, er det vanskelig å komme unna Hymes' kommunikative kompetansebegrep. Hymes' begrep refererer til en idealisert person som behersker et språks totale antall semiotiske systemer. Det er altså, som ved Chomsky's kompetansebegrep, snakk om et teoretisk konstruert, en idealisert "perfekt" person. Chomsky's kompetansebegrep inngår som en del av Hymes' begrep.

Den kommunikative kompetanse omfatter ikke bare kontekstua- hengige fenomener som morfo- syntaks og formelle aspekter ved semantikken, men også elementer som tekstualitet, kohesjon og koherens.

Det er naturlig å trekke veksler på tekstlingvistikken hvis studieobjektet er tekster, og hvis forskningsfeltet er en "total kommunikativ situasjon",

tolket som mengden av kommunikative situasjoner som en tekst kan tenkes å inngå i. Den kommunikative kompetansen blir da en overordnet ramme i dette bildet.

I utgangspunktet kan vi da se på tekster som diskurser bestående av tekstlig realiserte semantiske, morfologiske, leksikalske og syntaktiske fenomener. Det vil gjøre oss i stand til å klassifisere tekster etter type talehandling (som direkte, argumentative og informative).

Tekstene bør også kunne analyseres i lys av kunnskapsforholdet mellom avsender og mottaker, noe som vil slå ut som variabler i en vertikal FS-modell, som i figur 3.

Et eksempel fra FS-forskningen er Hoffmanns "kumulative tekstanalyse". Analysen opererer med to hovedtyper av tekstuelle trekk:

1. Koherenstrekk, som omfatter talehandlingstyper og tekstinnhold med særlig vekt på måten de er fremstilt på (presisjonsnivå, grad av språklig økonomi, grad av objektivitet, bruk av anafori etc).

2. Kohesjonstrekk, som i tekstene går på formelle uttrykksegenskaper (som grad av nominalisering, bruk av passiv og funksjonsverb, tempusbruk, bruk av personlige pronomen etc).

En koherensanalyse vil innebære ikke bare en vurdering av avsenders kunnskapsdybde, men også en vurdering av avsenders vurdering av mottakers kunnskapsdybde. Dette kan tenkes å påvirke tekstens tematiske progresjon (dvs forholdet mellom tema og rema, eller mellom kjent og ny informasjon).

Vi har alt påpekt at økonomi synes å være et av de

nest markante trekkene ved FS. Grice's konversasjonsmaksimer, som angitt i figur 8, hviler på et økonomiprinsipp, og danner fundamentet for fremmingen av effektiv kommunikasjon av proposisjonalt innhold, som jo er et overordnet mål i FS-tekster:

Kvantitetsmaksimen angir forholdet mellom avsenders og mottakers kunnskapsdybde. Relasjonsmaksimen om relevans er et grunnlag som tematisk og makrostrukturell analyse må hvile på, og er avgjørende for tekstens koherens. Modalmaksimen harmoniserer godt med terminologiens normative idealprinsipper om entydige og velordnede begrepssystemer.

Grice's maksimer finner derfor en naturlig plass i det kommunikative kompetansebegrepet.

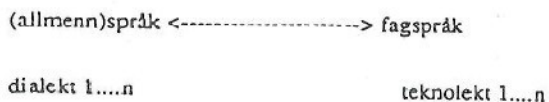
Som en konklusjon på det hele vil jeg påstå at et overordnet mål i FS-forskningen bør være

følgende: Beskrivelse og forklaring av de "faglige verdener", deres selvforståelse, problematiseringer og temafokuseringer på den ene siden, og de systemutslag disse variablene gir på det språklige uttrykket på den andre side. En slik målsetning har som konsekvens at studieobjektet for FS også vil være relatert til ulike fagområders avgrensingsproblematikk. Fordi disse variablene kan tenkes å gi systemutslag på alle språklige nivåer (kanskje med unntak av fonologien), er tekster det naturlige utgangspunktet.

Merknad:

Når det gjelder liste over litteratur som denne artikkelen baserer seg på, henvises til referanselisten i forfatterens artikkel i Norske Språkdata nr. 21.: "Fagspråk som forskningsdisiplin". ISSN 0801-2296. Norsk termbank, Strømgaten 53, N-5007, Bergen-universitetet.

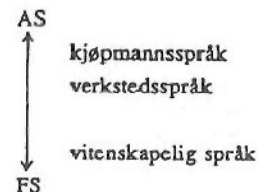
FIGUR 1

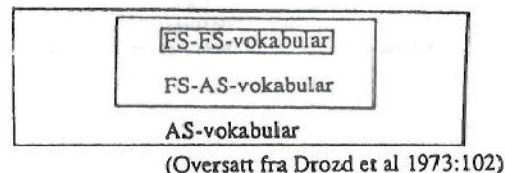
FIGUR 2

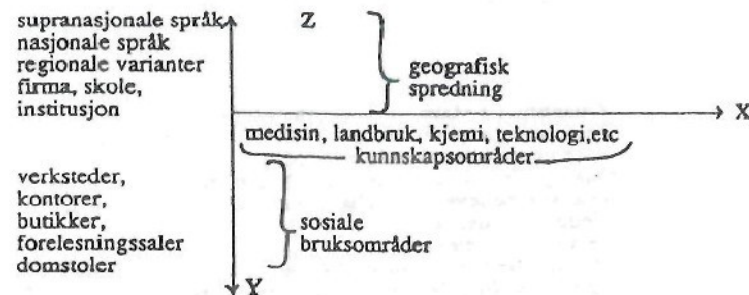
FIGUR 3

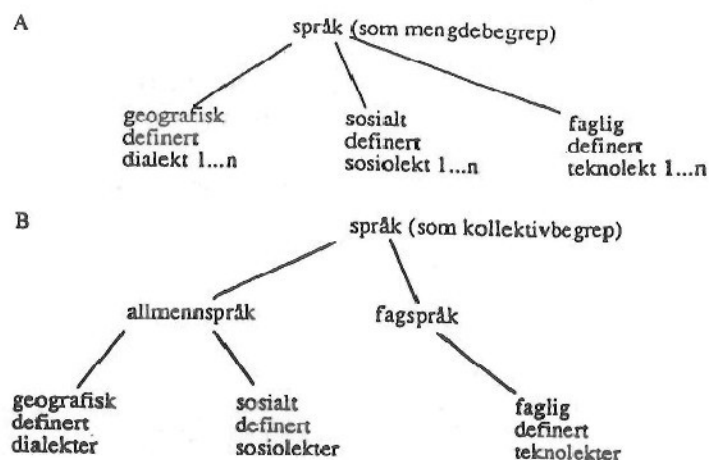
FIGUR 4

FIGUR 5

FIGUR 6

FIGUR 7

1. TL er en del av FS.
2. FS er en del av TL.
3. TL er autonom.
4. FS og TL er likeverdige, men gjensidig avhengige.

FIGUR 8

"Quantity. (i) Make your contribution as informative as is required (for the current purposes of the exchange); (ii) do not make your contribution more informative than is required.
 Quality. Try to make your contribution one that is true: (i) Do not say what you believe to be false; (ii) Do not say that for which you lack adequate evidence.
 Relation. Be relevant.
 Manner. Be perspicuous: (i) Avoid obscurity of expression, (ii) Avoid ambiguity; (iii) Be brief (avoid unnecessary prolixity); (iv) Be orderly" (Lyons 1977:593).

SUMMARY

This article deals with the object of study for LSP. After stressing the general importance of studying LSP (Language for Specific Purposes), attention is focused on basic methods, models and definition types used in attempts at drawing a line of demarcation between LSP and LGP (Language for General Purposes).

The methods described are the semasiological and onomasiological. The models deal with LSP both as a collective unit and as variants which are members of the collective unit. In the former case the LSP variants are contrasted to other types of variants: sociolects and dialects.

Types of definitions discussed include the strict formal, the semantic and the pragmatic/stylistic type. LSP viewed as an artificial language is also commented on.

Four alternative approaches to the relationship between LSP and terminology are discussed. In the final part of the article the object of study is handled in more detail. The concept subject field is seen as being related to the concepts tacit knowledge and communicative competence. The article concludes that the most fruitful study of LSP are the themes or subject matter of texts.

FAGSPROGLIG KALENDER

1989 21.-26. august	7th EUROPEAN LSP SYMPOSIUM, Budapest Kontakt OTP-Penta Tours-LSP, Bajcay Zsilinsky út 12. H-1051 Budapest tel /361/382-099.
12.-15. oktober	EXPOLINGUA, Fachmesse - Messepalast, WIEN "1992 Miteinander reden/talking with each other/parler ensemble".
23.-24. novemb.	CORPORATE LANGUAGE POLICY, DUISBURG, Vesttyskland Internat. Assoc. for Language and Business (15th Annual Conference). Kontakt John D. Graham, Am Flutgraben 22, D-4100 Duisburg.
1990	Traduction et signification, Colloque Maastricht-Lódź
4.-6. januar	Maastricht: Traduction et signification dans la pratique. Kontakt Dr. Marcel Thelen, Dutch State School of Translation and Interpreting, P.O.Box 964 NL-6200 AZ Maastricht.
11.-13. oktober	Lódź: Aspects théoriques de la traduction et signification. Kontakt Dr. Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Department of English, University of Lódź, Kościuszki 65, PL-90514 Lódź.
2.-4. oktober	SECOND INTERNATIONAL CONGRESS ON TERMINOLOGY AND KNOWLEDGE ENGINEERING, Trier, Vesttyskland Kontakt Infoterm, P.O.Box 130, A-1021 Wien.